DOI :https://doi.org/10.5281/zenodo.12789779 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ବିସ୍ଥାପନ ଓ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦର ସମୀକରଣ 'କୋକୁଆ'

ମନୋରଞ୍ଜନ ସାହୁ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ନାଟ୍ୟକାର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଜଣେ ପୋଖତ ନାଟୁଆ ଭାବେ ପାଠୁଆଙ୍କ ପାଖରେ ପରିଚିତ । ପାରମ୍ପରିକ ନାଟ୍ୟଶୈଳୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନବନାଟ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ ନିଜ ନାଟକରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏହି ନାଟ୍ୟକାର । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତି ସହ ପାଦଥାପି ଆଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚେତନା ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ସେ ଜଣେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଭାବ ଚେତନାର ମଣିଷ । ସମାଜରେ ସମାନତା ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ସର୍ବହରା ଓ ପୁଞ୍ଜିପତି ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥିବା ଶ୍ରେଣୀସଂଘର୍ଷର ଚିତ୍ର ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ । ପୁରାଣକଳ୍ପଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସାମାଜିକ ଘଟଣାବଳୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ନାଟକର ପରିସରବ୍ୟାପ୍ତ । ଅତୀତର ପୁରାଣ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଆଖ୍ୟାନ, ଉପାଖ୍ୟାନ, ଚରିତ୍ର ଉଦ୍ଧାର କରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ତା'ର ନବ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଅଭିନବ ପ୍ରୟାସ । କେତେବେଳେ ମହାଭାରତର ମହାନାୟକ ମହାବଳୀ ଉପେକ୍ଷିତ କର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ନ୍ୟାୟ ମାଗିଛନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ନିରୀହ, ଅସହାୟ, ଅଭାବୀ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଭିମାନ, ସ୍ୱାଧୀକାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ବାକ୍‌ଯୁଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ଲେଖନୀ ମାଧ୍ୟମରେ । କେତେବେଳେ ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ କଂସରାଜାର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ବ୍ୟଭିଚାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପନ କରି କଂସର ଏପରି ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ପୁରାଣର ସେହି କଂସ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସେହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିକୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ସମୀକରଣ କରି ଯୁଗେ ଯୁଗେ କଂସମାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର କରିଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ନାଟ୍ୟକାର ଶତପଥୀଙ୍କ ନାଟ୍ୟଚାରଣ ଭୂମି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ପୁରାଣ, ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସାମାଜର ବହୁ ସମସ୍ୟାମୂଳକ ବିଷୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ସେହିପରି ନାଟ୍ୟାଙ୍ଗିକରେ ଅଭିନବ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଏବଂ ପାଠକମାନଙ୍କର ଅଭିରୁଚିକୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନାଟକ ରଚନା କରିବା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ସବୁଠାରୁ ବୃହତ୍ତର ମହୌଷଧି । ସେ ଜଣେ ସଚେତନଶୀଳ ନାଟ୍ୟକାର । ଜଣେ ସ୍ରଷ୍ଟା ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କଲାବେଳେ ସାମାଜିକ ଆଦୃତି, ପାଠକୀୟ ମନନଶୀଳତା, ବାର୍ତ୍ତମାନିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟର ସମୀକରଣ, ଭବିଷ୍ୟତର ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରି କେତୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନିଜ ରଚନାରେ ସଂସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରୟାସ କରେ । ଏ ଦିଗରେ ନାଟ୍ୟକାର ଶତପଥୀ ଜଣେ ଧୂରୀଣ ପ୍ରତିଭା । 'ଫସିଲର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ', 'କଂସର ଆତ୍ମା', 'କ୍ଷୁଧିତ ସରୀସୃପ', 'ବିଷାଦ ବୃତ୍ତର କାହାଣୀ', 'କର୍ଣ୍ଣ', 'ଶୋଣିତ ସ୍ୱାକ୍ଷର', 'ଏଇ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଏଁ', 'ପ୍ରଳୟ ପରେ', 'ନୀଳଶୈଳ', 'ତୃତୀୟ ପର୍ବ', 'ଲୁହାର

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଡ. ମନୋରଞ୍ଜନ ସାହୁ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ମୁଖ୍ୟ
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା (ଓଡ଼ିଶା)
E-Mail ID: mnsahu92@gmail.com
ORCID ID: -https://orcid.org/0009-0001-5830-0060

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୩.୫.୨୦୨୪	୨୭.୬.୨୦୨୪	୧୫.୬.୨୦୨୪	୧.୭.୨୦୨୪

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ସାହୁ, ମନୋରଞ୍ଜନ., ୨୦୨୪ । **ବିସ୍ଥାପନ ଓ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦର ସମୀକରଣ 'କୋକୁଆ'** । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଘ, ପୃଷ୍ଠା :୨୧-୨୮ ।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.12789779
Article No - BPPP00207

ମଣିଷ', 'ଫୋନ୍ ଡାଏରୀ', 'କାରାଗାରାର କାହାଣୀ', 'ପକା ପଇସା ଦେଖ୍ ତାମ୍‌ସା', 'ମାଫିଆ', 'ଏକ ପରାଜିତ ନାୟକର ସ୍ୱର୍ଗତୋକ୍ତି', 'ନଷ୍ଟ ନୀଡ଼ର ଉପକଥା', 'ସୋସିଆଲ ଟ୍ରାଜେଡ଼ିର ତିନୋଟି ନାଟକ', 'ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାଟିକା', 'ଜଣେ କୃଷକର ଆତ୍ମହତ୍ୟାକୁ ନେଇ', 'ଅନ୍ଧାରର ବିଭୀଷିକା', 'କଙ୍କଣ ଦାସୀ କଥା', 'ମଙ୍ଗଳ ଅମଙ୍ଗଳ ବିଲ୍ୱମଙ୍ଗଳ' ଏବଂ 'କୋକୁଆ' ପ୍ରଭୃତି ନାଟକରେ ନାଟ୍ୟକାର ମଣିଷ ଜୀବନ ଓ ସମାଜ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ସମୀକରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେ ମାନବବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ସଂଳାପ, ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ, ନବଇତିହାସବାଦୀ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବଧାରାର ପ୍ରୟୋଗ, କୁହୁକ ବାସ୍ତବତାର ପରୀକ୍ଷଣ ଆଦି ପରି କେତେକ ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ଭାବ ଚେତନାର ଇସ୍ତାହାର ତାଙ୍କ ନାଟ୍ୟମାନସ । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ବଡ଼ ବିଶେଷତଃ ହେଲା ସେ ଯେତେବେଳେ ନାଟକ ରଚନା କରିବା ପାଇଁ ଭାବଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ସେହି ବିଷୟ ସହ ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଗତ ହୁଅନ୍ତି । ଘଟଣା ସହ ଏକାତ୍ମ ହୁଅନ୍ତି । ନିଜ ଆତ୍ମିକ ସତ୍ତାକୁ ରଚନାର ଭାବକକ୍ଷ ଭିତରେ ତଲୀନ କରିଦିଅନ୍ତି । ଘଟଣା, ପରିବେଶ, ପୃଷ୍ଠଭୂମି, ଚରିତ୍ର ସହ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରି ନାଟକର ବାସ୍ତବ ଦିଗକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଅନୁଭୂତି ସମ୍ପନ୍ନ ନାଟ୍ୟକାର । ଯାହା ତାଙ୍କ ନାଟକକୁ ବାସ୍ତବାୟିତ କରିବା ସହ ଜୀବନ୍ତ କରିଛି ।

ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଲେଖନୀ ସୃଷ୍ଟ 'କୋକୁଆ' ଏକ ବହୁ ପରିଚିତ ନାଟକ ତଥା ଲୋକପ୍ରିୟ ନାଟକ । ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଏହା ଅଧିକ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଛି । ଜନ ମାନସରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ୨୦୧୭ ମସିହାରେ ଅଗ୍ରଦୂତ, କଟକ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିଲା । ତ୍ରିନେତ୍ର ତରଫରୁ ଏହା ପ୍ରଥମେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପଠାରେ ୨୦୧୩ ମସିହାରେ ଅଭିନୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ନାଟକରେ ନାଟ୍ୟକାର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ବିସ୍ଥାପନ ଓ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ ସମସ୍ୟା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଆଦିବାସୀ ସମାଜରେ ବହୁବିଧ ସମସ୍ୟା ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବବୃହତ୍ତ ସମସ୍ୟାର ସ୍ଥାନ ନେଇଛି ବିସ୍ଥାପନ ସମସ୍ୟା । ଏହା ନିରୀହ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ବଙ୍କାକରି ପକାଇଛି । ଅଭାବୀ ଆଦିବାସୀର ସର୍ବସ୍ୱ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛି । ଏମାନଙ୍କ ଅଶିକ୍ଷା, କୁଶିକ୍ଷା, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କୁସଂସ୍କାର ଓ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ଆଦିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ବିସ୍ଥାପନର ମାଲିକ ତଥା ସରକାର ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିପତି, କଳକାରଖାନା ମାଲିକ, ସେଠ୍, ଠିକାଦାର, ଅଫିସର, ଜଙ୍ଗଲ ଜମାନ, ଜମିଦାର ଆଉ ରାଜନୀତିକ ନେତାମାନେ ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଏମାନଙ୍କୁ ବାସହରା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସାଜିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବିକାଶରେ ବାଧକ ସାଜି ପାଚେରୀ ସଦୃଶ ନୀରବ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ମିଥ୍ୟା ଆରୋପ ଲଗାଇ ବଳପୂର୍ବକ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଶାର ଆଲୋକ ସଞ୍ଚାର କରି କ୍ଷଣିକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଆଲୋକକୁ ନିର୍ବାପିତ କରିବାକୁ ମନସ୍ତାପ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ପାହାଡ଼ ଅଚିରେ ପ୍ରତାରଣା ରୂପକ ପାଣିଫୋଟକା ହୋଇ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭସ୍ଥ ହୋଇଛି । ଏମାନେ କାଳେ ସଭ୍ୟଶିକ୍ଷିତ । ଯଦି ଏହା ଠିକ୍ ତେବେ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ଏମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ମାନଦଣ୍ଡ ? ଏମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରେ କ'ଣ ମାନବିକତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ନାହିଁ ? ନା ଏମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ଚେତନାରୁ ଏହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟ । ଏମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ଥିବା ସକାରାତ୍ମକ ଚେତନାକୁ ପ୍ରଥମେ ବିସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତାକୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଶିଖିନାହିଁ ସେ ବହିର୍ଜଗତକୁ ନିଜର କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ବିସ୍ଥାପନର ମାଲିକମାନେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅଟନ୍ତି । ସମାଜରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଏହିପରି କିଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଦଲାଲମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ନିମ୍ନବର୍ଗର ଲୋକମାନେ ବିଶେଷକରି ଆଦିବାସୀମାନେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାର ପନ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ମୋଡ଼ ବଦଳାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସମାଜ ଉପରୁ ଆସ୍ଥା ହରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହୋଇ ହିଂସାତ୍ମକ ପଥକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସମାଜରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସମଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରନ୍ତି । ନିଜ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବିପ୍ଲବ କରନ୍ତି । କେତେବେଳେ ସମୂହ ମିଶି ଅହିଂସା ପଥରେ ସରକାର ଓ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଦାବି ଜଣାନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟରେ ଶିବିର ଗଢ଼ି ଗୁପ୍ତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ବିକ୍ଷୋଭ କରି ହିଂସା ହିଁ ଶେଷ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସମୂହ ସ୍ୱର ଆମ ଜମି, ଜଳ, ଜଙ୍ଗଲ, ଭିଟାମାଟି ଆମକୁ ଫେରାଇ ଆମର ଦାବି ପୂରଣକର ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜକୁ ହତ୍ୟା, ଆତଙ୍କ, ବିଭୀଷିକା କବଳିତ କରିରଖିଛି । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ହିଂସାର ତାଣ୍ଡବ କାୟା ବିସ୍ତାର କରିଛି । ମଣିଷ ଭିତରୁ ମାନବିକତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିପନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ମାନବିକତାର ମୁଖାପିନ୍ଧି ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବା ପାଇଁ ଅକୁଣ୍ଠ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ ମଣିଷ । ଚୋରି, ଡକାୟତି,

ଠକାମି, ଭଣ୍ଡାମି, କଷଣ, ଧର୍ଷଣ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆଦି ପରି ସାମାଜିକ ବ୍ୟାଧି ସୁସ୍ଥ ପରିବେଶକୁ ବିପନ୍ନ କରିଛି । ସବୁଠି ଅବକ୍ଷୟ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ପ୍ରତିଛବି । ସମାଜର ସନ୍ତୁଳନ ଓ ଭାରସାମ୍ୟ ବିପନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଶିଳ୍ପପତି ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଦଲାଲମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅନେକ ବାସହରା ହୋଇ ନିଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ସେଠାରେ ମୁକ୍ତ ଜୀବନଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ । ସେଠାରେ ମଧ ଏମାନେ ନିରାମୟ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇଛନ୍ତି । ବଞ୍ଚିବାର ଭଙ୍ଗୀ ବଦଳି ଯାଇଛି । ବଦଳି ଯାଇଛି ଜୀବନର ମାନଚିତ୍ର । ଦୀର୍ଘଦିନ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭିଟାମାଟିକୁ ଏମାନେ ନିଜର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେବେଳେ କମ୍ପାନୀ ମାଲିକଠାରୁ ତ କେତେବେଳେ ସରକାରୀକଳଠାରୁ, କେତେବେଳେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଦଲାଲମାନଙ୍କଠାରୁ ତ କେତେବେଳେ ଜମିଦାର ଠିକାଦାର ଜମାନଦାର ଓ ରାଜନେତାର ଅତ୍ୟାଚାର ଶୋଷଣର ଶିକାର ହୋଇ ଜୀବନର ପ୍ରତିକ୍ଷଣରେ ଏମାନେ ବିସ୍ଥାପିତ ହୁଅନ୍ତି । ବିସ୍ଥାପନ ଆଣେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ନିଆରାଶୈଳୀ । ନାଟ୍ୟକାର ଯାହାର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି ଶିବୁ ମାଝୀ, ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି, ଦାମ ମାଝୀ, ଅତନୁ, ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ, ମନିକା ଆଦି ନାଟ୍ୟଚରିତ୍ର ଦେଇ । ନାଟ୍ୟକାର 'କୋକୁଆ' ନାଟକର ପୂର୍ବରଙ୍ଗରେ ନାଟକର ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପର୍କରେ ଦେଇଥିବା ଅନୁଭୂତି ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା । କୋକୁଆ ନାଟକର ପରିକଳ୍ପନା ୨୦୧୦ ମସିହାବେଳକୁ ନାଟ୍ୟକାର କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ମାଓ ଉପଦ୍ରୁତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଭିଟାମାଟିରେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା କଳକାରଖାନା ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଅନୁପ୍ରବେଶକୁ ନାଟ୍ୟକାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଦଶନ୍ଧି ଧରି । ଖବର କାଗଜ ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲିଲା ମାତ୍ରେ କିମ୍ବା ରେଡ଼ିଓରୁ, ଟେଲିଭିଜନରୁ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲା ବେଳେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନକ୍ସଲ ବା ମାଓପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ବର୍ବରଲୀଳା ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଛି । ପୋଲିସ୍ ଓ ମାଓପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ସଂଘର୍ଷ, ଉଭୟ ପକ୍ଷର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ମୃତ୍ୟୁର ବିବରଣୀ ପୁଣି ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଜନଜୀବନକୁ ବିବ୍ରତ କରି ତୋଳିଛି । ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଏଥିରେ ଅସ୍ଥିର ଓ ସଂତ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସରଳ ଆଦିବାସୀ ପଲ୍ଲୀର ନୈସର୍ଗିକ ସୁଷମା ଆଜି ଅପସରି ଯାଇଛି । କଳକାରଖାନାର ଧୂଆଁରେ ଏହା ହୋଇପଡ଼ିଛି ବିଷାକ୍ତ ଓ ବିବର୍ଣ୍ଣ । ଆବର୍ଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ଝରଣାର ଜଳ, ବନ ଗହନର ପ୍ରକୃତି ଓ ତା' ସହିତ ମଣିଷର ମନ ।

ନାଟକର ପ୍ରାରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନାଟ୍ୟକାର ମଂଚକୁ ଜଣେ ପାଗଳ ଚରିତ୍ର ଆଣିଛନ୍ତି । ଦାମ ତା' ଜୀବନରେ ଘଟିଥିବା କୌଣସି ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଘଟଣା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ନିଜର ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇ ବସିଛି । ଏହି ଚରିତ୍ର ମଧଦେଇ ନାଟ୍ୟକାର ମହାଭାରତର କୋକୁଆ ମିଥ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନାଟକରେ ସଂସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ମିଥ୍ର ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ତା'ର ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଛନ୍ତି । କୋକୁଆ ମିଥ୍କୁ ମହାଭାରତର ସେହି ପୁରାଣ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନରଖି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତା'ର ପୁନର୍ନବୀକରଣ କରିଛନ୍ତି । ଯୁଗେ ଯୁଗେ, କାଳେକାଳେ କୋକୁଆମାନଙ୍କର ସତ୍ତା ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ସମାଜରେ କୋକୁଆର ସ୍ତର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଛନ୍ତି । ତା'ର ପରିସର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ପୁରାଣ ଯୁଗରୁ ତା'ର ପଞ୍ଝା କିପରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଛି ତାହାର ଚିତ୍ର ତୋଳିଛନ୍ତି ନାଟ୍ୟକାର । କୋକୁଆ ଆଖିର ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ନିଆଁ ସମାଜକୁ ନାଶ କରିଛି । ପୁଞ୍ଜିପତିରୂପୀ କୋକୁଆ ତା'ର ଲାଳାୟିତ ଜିଭ ଲହଲହ କରି ସର୍ବହରାକୁ ଲେହନ କରିଛି । ଗୋଟିଏ କୋକୁଆର ଆଁ ଭିତରୁ ଶହଶହ କୋକୁଆ ଜନ୍ମ ନେଇଛନ୍ତି । ତା'ର କିଳିକିଳା ଶବ୍ଦରେ କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖରିତ ହୋଇଯାଇଛି । ମଣିଷର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବାହ୍ୟଚେତନାକୁ ତାହା ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ମଣିଷ ମନରେ ବସା ବାନ୍ଧିଥିବା ଅସୂୟାଭାବ, ହିଂସାତ୍ମକ ମନୋଭାବ, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା, ସନ୍ଦେହ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ଅହଂଭାବ, ଅବିଶ୍ୱାସ, ହତ୍ୟା, ବିଭୀଷିକା ହିଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କୋକୁଆର ପ୍ରତିରୂପ । ଏହା ମଣିଷ ଜୀବନକୁ ଅନ୍ଧକାରମୟ କରିଛି । ଦୁର୍ବିସହ କରିଛି । ବିପନ୍ନ କରିଛି । ଏହାର ପ୍ରଭାବରେ ପରିବେଶର ସନ୍ତୁଳନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଅଦିନିଆ କାଳବୈଶାଖୀ ତାଣ୍ଡବ ରଚିଛି । ଶୁଖିଯାଉଛି ଝରଣାର ଜଳ । ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି ଶାଳର ଜଙ୍ଗଲ । ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି ବଣମୂଳକର ମଣିଷ । ପୋଡ଼ିଜଳି ଛାରଖାର ହୋଇଯାଉଛି ଆଦିବାସୀର କୁଡ଼ିଆ । ନାଟ୍ୟକାର ନାଟକର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ବିଚାର କରି ଦାମ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ କୋକୁଆ ମିଥ୍ର ଅବତାରଣା ଘଟାଇ ହତ୍ୟା, ଆତଙ୍କ ଓ ବିଭୀଷିକାର ଚିତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର କରିଛନ୍ତି । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଜଳ, ଜମି, ଜଙ୍ଗଲର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଦାମ ମାଝୀ ସର୍ବଦା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବାୟା ମନରେ ସରକାରୀ କଳକୁ ବିଦ୍ରୁପ କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ନିଜ ପୁତ୍ର ଶିବ ମାଝୀକୁ ଉତ୍ସାହ ବାଣୀ କହି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବିପ୍ଳବର ବହ୍ନିଶିଖା ଜାଳିଛନ୍ତି । ନାଟକର ବିଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ଭିଟାମାଟି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପନ କରି ବିସ୍ଥାପନ ସମସ୍ୟା ଉଚ୍ଛେଦ କରିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ

କରିଛନ୍ତି । ସମାଜରେ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା କୋକୁଆମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରି ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡିକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ନାଟ୍ୟକାର ଦାମ ମାଝୀକୁ ଜଣେ ସଚେତନଶୀଳ ଚରିତ୍ର ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାର ନିଜେ ଦାମ ଚରିତ୍ର ଭିତରେ ନିଜର ଭାବଧାରାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନରେ ଆଶା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ଯେ କୋକୁଆର ବିନାଶ ଘଟିବ ଏ ସମାଜରୁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଶା, ଅଭିଳାଷ ମଉଳି ଯାଇଛି । ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଜୀବନ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଯାଇଛନ୍ତି । କୋକୁଆକୁ ଦମନ କରିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଚିର ନିଦ୍ରାରେ ଧରଣୀ ବକ୍ଷରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଶୟନ କରିଛନ୍ତି । ଦାମ ମାଝୀ ସେମାନଙ୍କ ମରଶରୀର ପାଖରେ ବସି ବିଳାପ କରୁଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ- "ଦାମ- ଏଁ... ଶିବୁ... ଶିବୁ... ନାଁ.... ନାଇଁ ନାଇଁ... ଇଏ ଶିବୁ କାହିଁକି ହବବା...? ଇଏ ଆଉ କିଏ ? ସିଏ କହିଥିଲା ପରା ଜଙ୍ଗଲ ଆଦିବାସୀର ହବ... ଜମି ଆଦିବାସୀର ହବ... ଝରଣା ପୁଣି କୁଳୁକୁଳୁ ହେଇ ବହିବ... ସିଏ... ସିଏ... କଣ ଏଇମିତି ମରିପାରେ... ନାଁ ନାଁ... ଇଏ ସବୁସେଇ କୋକୁଆର କାମ... ଶିବୁ ଆମର କୋକୁଆକୁ ନିଶ୍ଚୟ ମାରିବ... ନିଶ୍ଚୟ କୋକୁଆକୁ ମାରିବ... ହଁ..." (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୫୧) ।

ଅତନୁ ନାଟକର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ଚରିତ । ସରକାରୀ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସର । ଜଣେ ସଚୋଟ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସର । ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ଆଜି ସମାଜରେ ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ଆଦିବାସୀ ଅଧୁଷିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ନକ୍ସଲ କ୍ୟାମ୍ପକୁ ଦମନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଅତନୁଙ୍କ ହାତରେ ସରକାର ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ନକ୍ସଲବାଦୀ ସଙ୍ଗଠନର ମୁଖ୍ୟ ନକ୍ସଲ ଶିବୁ ମାଝୀ । ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ନକ୍ସଲ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି । ଅତନୁଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ନକ୍ସଲକ୍ୟାମ୍ପ ଚାରିଦିଗରୁ ଘେରାଉ ହୋଇଛି । ନକ୍ସଲକ୍ୟାମ୍ପକୁ ସମୂଳେ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ପାଇଁ ଅତନୁ ଚଢ଼ାଉ କରିବା ପାଇଁ ଫୋର୍ସକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭୀଷଣ ପାଟିଗୋଳ, ହୋହଲ୍ଲା, ଗୁଳି ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ, ସାଇରନ୍ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିର ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ପରିବେଶକୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦୃଶ୍ୟରେ କ୍ଷତାକ୍ତ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି । ନିଜର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ନକ୍ସଲ ଅଜୟ ପାଖରୁ ତା'ର ନକ୍ସଲ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବା ପରେ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ଓ ମନିକା ଉଭୟ ଆଚମ୍ବିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ଯୁବତୀ ହେଉଛନ୍ତି ମନିକା । ମନିକା ଅଧିକ ଭୟାବିତ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ । ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ, ମାନବବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିସୁଲଭ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ଆଶ୍ରମ ପରିଚାଳକ ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ଜଣେ ଆଶାବାଦୀ ଚରିତ୍ର । ସେ ମଣିଷର ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖନ୍ତି । ମଣିଷର ଉଭୟ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବାହ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ଆଶା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ତା'ର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ । ସେଚେତନାଗତ ରୂପାନ୍ତରଣ ଉପରେ ଦୃଢ଼ଭାବେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । କାହାଣୀର ଖଳ ଚରିତ୍ରକୁ ସମୂଳେ ବିନାଶ କରିବାର ଚିନ୍ତାରୁ ସେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ତା'ର ମାନସିକତାର ରୂପାନ୍ତରଣ ଘଟାଇବା ପାଇ ସୁଁଯୋଗ ତିଆରି କରିବାର ଆଶା ରଖନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାର ଏହି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜରେ ବାସ କରୁଥିବା ଅସାମାଜିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଚେତନାର ରୂପାନ୍ତରଣ ଘଟାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ମଣିଷ ଭାବରେ ଗଢ଼ି ତୋଳିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାର ଯେତେବେଳେ ମାଓନେତା ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡିକୁ ପରିଚିତ କରାଇଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ମାଧ୍ୟମରେ ମାଓବାଦୀ ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣମାନ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଜେ ମାରାଣ୍ଡି ଶ୍ୟାମା ନନ୍ଦଙ୍କୁ କ୍ଷତର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ କ୍ରୋଧମିଶା ଗଳାରେ କହିଛନ୍ତି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ, କଷଣ, ଦୁର୍ନୀତି, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ବିସ୍ଥାପିତ କରିବାର ପ୍ରତିହିଂସାରୁ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ ପରି ଆତଙ୍କବାଦୀ ସଙ୍ଗଠନମାନ ସୃଷ୍ଟି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ- "ଅଜୟ- ହଁହଁ... ସେଇ ନକ୍ସଲ ନେତା ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି । ଯିଏ ଆନିହିଲେସନ୍‌ରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଶ୍ରେଣୀ ଶତ୍ରୁର ବିନାଶ... ନହେଲେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ... ମୃତ୍ୟୁ... । ଢ଼େର୍ ସହିଲେଣି ବଣମୁଲକର ଆଦିବାସୀ... ଭିଟାମାଟି ଗଲା... ଜମିଜମା ଗଲା... ଜଙ୍ଗଲ ଲୁଟ୍ ହେଲା ଅଫିସର୍ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ... କେମିତି... କେମିତି ବଞ୍ଚିବେ ସେମାନେ... ଆଃ... ଜାଣିଚି ମୋ ମୁଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ଦଶ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା... ଧରେଇ ଦିଅ ମୋତେ... ଆରେ ନିଅ... ପୁଞ୍ଜିର ଦଲାଲ ସବୁ... ମାଟି ମା'ର ଦୁସମନ ସବୁ... ।" (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୨୧-୨୨) । ଅଜୟ ବିପ୍ଳବୀ ସଙ୍ଗଠନର ଜଣେ ଟାଣୁଆ ନେତା ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ଅଜୟର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ସେବା ମାଧ୍ୟମରେ ତାକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ହତ୍ୟା, ଧ୍ୱଂସ ଓ ବିଭୀଷିକା ସମସ୍ୟା

ସମାଧାନର ପନ୍ଥା ଆଣେ ନାହିଁ । ମାନସିକତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଲୋକଚିତ୍ତର ରୂପାନ୍ତରଣ ହିଁ ସମାଧାନର ମାର୍ଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ନିଜର ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଜୟର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ନକ୍ସଲ ଅଜୟ ଓ ମନିକାକୁ ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଏଠାରେ ମାନବିକତାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେବା କରିବାରେ ଶତ୍ରୁମିତ୍ର, ପରିଚିତ ଅପରିଚିତ ଏସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଚେତନାରୁ ପରିହାର କରିଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଜଣେ ମଣିଷର ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମ । ଏହି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟ୍ୟକାର ନାଟକର ଗୁଣାତ୍ମକମାନ ବୃଦ୍ଧି କରିଛନ୍ତି । ଯେପରି- "ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ- ବୁଝିଲ ଅଜୟ, କେବଳ ବିପ୍ଳବ, ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ... ଏସବୁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଆଣେନା । ତା'ସହିତ ଆବଶ୍ୟକ ପୁନର୍ଗଠନ । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା । ତମେ ତ ଏଜୁକେଟେଡ଼ ଅଜୟ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିବ, ପୃଥିବୀକୁ ସମୟକ୍ରମେ ଆସିଛି ଅନେକ ବାଦ, ବିସମ୍ବାଦ... ମଣିଷର କାନରେ ସେସବୁ ଫୁଙ୍କିଛନ୍ତି କେତେ ମନ୍ତ୍ର.... କେତେ ତତ୍ତ୍ୱ... କିନ୍ତୁ, ସବୁ ବିଫଳ ହେଇଚି । ମଣିଷର ଚିତ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେଇନି । ବଢ଼ିଚି ପାର୍ଥକ୍ୟର ପ୍ରାଚୀର । ଧର୍ମ ନାଁରେ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାଁରେ, ମତବାଦ ନାଁରେ ଲାଗି ରହିଛି ହତ୍ୟା, ରକ୍ତପାତର ବିଭୀଷିକା । ମୋର ଅଭିଯାନ ସେହି ମାନବିକ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ । ଏହାହିଁ ସମୟର ଆହ୍ୱାନ ।" (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୩୩) ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଦୃଶ୍ୟରେ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ରାଜନୀତିକ ପ୍ରତିନିଧି ହରେକୃଷ୍ଣ ଗୌନ୍ତିଆଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୁପଭରା ବାକ୍ୟ କହି ଆକ୍ଷେପ କରିଛନ୍ତି । ରାଜନେତାମାନଙ୍କ କୌଶଳକ୍ରମେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତ ବିସ୍ଥାପିତ କରାଯାଉଛି । ସେମାନଙ୍କ ଭାତଥାଳିକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଆଯାଉଛି । ଏମାନେ ନକ୍ସଲ ହେବା ମୂଳରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଉପେକ୍ଷା, ବିସ୍ଥାପନ ଓ ସଭ୍ୟମଣିଷର ଜାଲିଆତି ହିଁ ଦାୟୀ । ଆଜି ସମୟ ଆସିଛି ସ୍ନେହ, ମମତା, ଆନ୍ତରିକତା ଓ ଭଲପାଇବା ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ରୂପାନ୍ତରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହିଂସା, ରକ୍ତପାତ ଓ ବିଭୀଷିକାର ବଳୟ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତହେବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାର ସମୟ ଆସିଛି । ପୁଞ୍ଜିପତିର ଦଲାଲ ସାଜି ବିସ୍ଥାପନ ସପକ୍ଷରେ ପଟୁଆର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ମନିକା ଓ ଅଜୟ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଆଗେଇ ନେବାର ସଂକଳ୍ପ କରିଛନ୍ତି । ନକ୍ସଲ ସଂଗଠନର ମୁଖ୍ୟ ସଦାଶିବ ରାଓ, ଯିଏ 'ଫେରୋଆଲୋଏଡ୍' କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ବିରୋଧ କରି ପୋଲିସ୍ ଦ୍ୱାରା ଏନ୍‌କାଉଣ୍ଟର ହୋଇଥିଲେ । ସେଦିନର ଶିବୁ ମାଝୀ ପୋଲିସ୍ ପାଖରୁ ଖସିଯାଇ ନିଜକୁ ସଦାଶିବ ରାଓ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରିଛନ୍ତି । ଅଜୟକୁ ନିଜ ସଙ୍ଗଠନକୁ ନେବାପାଇଁ ଆସି ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ଅଜୟକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି । ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ତାଙ୍କ କଥାରେ ଅମଙ୍ଗ ହୋଇଛନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏକ ନୂତନ ଦିଗ ଉନ୍ମୋଚନ ହୋଇସାରିଛି । ସେ ସଂସାର ଭିତରେ ପାଦ ଥାପି ସାରିଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମିକ ଜୀବନ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ ମନିକାର ପତିପରାୟଣ ମନୋଭାବ ତାଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଛି । ଆଶ୍ରମର ପରିବେଶ, ଚଳଣି, ନୀତି, ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସଦାଶିବ ରାଓ ଓରଫ ଶିବୁ ମାଝୀଙ୍କୁ ଫେରି ଯିବାକୁ କହିଛନ୍ତି । ଅଜୟର ଏପରି ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ସଦାଶିବ ରାଓ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତ ତାଙ୍କୁ ନେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସର ଅତନୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ଅତନୁ ସେଠାରେ ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଉଭୟଙ୍କୁ ଦେଖି ସକ୍ରିୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଅଜୟ କୌଶଳରେ ଶିବୁ ମାଝୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଅତନୁର ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିର ଶିକାର ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ହାରିଯାଇଛନ୍ତି ଆଜିର କୋକୁଆରୂପୀ ଅବିଶ୍ୱାସ, ସନ୍ଦେହ, ଆତଙ୍କ ଓ ବିଭୀଷିକା ପାଖରେ । ଦାମ ମାଝୀ ପରି ନିରୀହ ଆଦିବାସୀମାନେ ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇବା ପରେ ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡିଙ୍କ ପରି ନିଜ ନ୍ୟାର୍ଯ୍ୟ ଦାବି ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରୁଥିବା ବିପ୍ଳବୀ ସଙ୍ଗଠନର ନେତାଙ୍କ ଉପରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । କେବଳ ଏହିମାନେ ହିଁ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଜଳ, ଜମି, ଜଙ୍ଗଲ ଆଉ ଭିଟାମାଟି ଆଣିପାରିବେ ବୋଲି ଦାମ ମନରେ ଅସରନ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ । ତେଣୁ ନାଟ୍ୟକାର ଦାମ ମାଝୀ, ଶିବୁ ମାଝୀ, ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟଦେଇ ବିସ୍ଥାପନ ସମସ୍ୟାର ଚିତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବିସ୍ଥାପନରୁ ନକ୍ସଲବାଦର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ନାଟକର ଛତ୍ରେଛତ୍ରେ ପ୍ରମାଣ କରାଯାଇଛି ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ।

ନାଟ୍ୟକାର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀଙ୍କ 'କୋକୁଆ' ଏକ ନକ୍ସଲସମସ୍ୟା ଆଧାରିତ ନାଟକ । ନାଟ୍ୟକାର ନକ୍ସଲ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣ ଓ ନିରାକରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ଏହା ଏକ ବୃହତ୍ତର ସମସ୍ୟା ଭାବେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଅନୁନ୍ନତ ଅଞ୍ଚଳ ତଥା ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର

ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ସର୍ବାଧିକ । ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିଁ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ । କାରଣ ଆମ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସମଭାବରେ ବିକାଶ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ ନିଆଯାଉ ନାହିଁ । ଯଦି ନିଆଯାଉଛି ତାହା ଖାତାଖତିଆନରେ ସୀମିତ ରହୁଛି । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି ତାହା ବାଟମାରଣା ହେଉଛି । ରାଜନେତା ଓ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କର ପକେଟସ୍ଥ ଏବଂ ଉଦରସ୍ଥ ହେଉଛି । ବଣଜଙ୍ଗଲ, ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ, ଝରଣାକୂଳରେ ବାସକରୁଥିବା ଆଦିବାସୀମାନେ ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟା ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ସରକାରୀ ସୁବିଧା ପାଇବାରୁ ଏମାନେ ବଞ୍ଚିତ ରହୁଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସରକାର ଏମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାର ଯୋଜନା ତିଆରୁଛି । ଏମାନେ ମୁକ ବଧିର ହୋଇ ସମସ୍ତ ଶୋଷଣ, କଷଣ, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କର ଏହି ଅଣଦେଖା ନୀତି, ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ କଳକାରଖାନା ମାଲିକର ସରକାରଙ୍କ ସହ ଚୁକ୍ତି ଆଦି ବିଷୟ ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ନିରୀହ ଆଦିବାସୀଠାରୁ ତା' ସାତପୁରୁଷର ଭିଟାମାଟି ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଇଛି । ତା'ର ଜମି ତା'ଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଇଛି । ଜଳ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଉପରେ ଥିବା ତା'ର ଅଧିକାରକୁ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ କରାଯାଇଛି । ତାକୁ ନିଃସ୍ୱ କରାଯାଇଛି । ସର୍ବହରାର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଦେଇ ନାହିଁ ଏ ସଭ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ । ଦିନକୁ ଦିନ ତାଙ୍କୁ ନିଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଏମାନେ ଆଜି ଯାହାକୁ ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ ଭାବେ ବିବେଚିତ କରୁଛନ୍ତି କାଲି ସେଠାରେ କଳକାରଖାନା ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଚୁକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି କମ୍ପାନୀ ମାଲିକ । ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ ଆଦିବାସୀମାନେ ଅଭାବ ଅନଟନରେ କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ଦୁର୍ବିସହ ଜୀବନ ବିତାଉଛନ୍ତି । ବିସ୍ଥାପନ ଆଣିଛି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ନିଆରା ଶୈଳୀ । ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ମାର୍ଗ ବଦଳିଯାଇଛି । ବଦଳି ଯାଇଛି ମାନସିକ ଚେତନା । ସରଳ, ନିଷ୍କପଟ ମଣିଷ ଜଟିଳତା ଭିତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ନିଜର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ହିଂସାତ୍ମକ ପଥ ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି । ଆତଙ୍କବାଦୀ ସଙ୍ଗଠନ କରିଛନ୍ତି । ନକ୍ସଲପନ୍ଥୀଙ୍କ ସହ ସାମିଲ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆତଙ୍କବାଦକୁ ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି । ପୁଞ୍ଜିର ଦଲାଲମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜ ଜଳ, ଜମି, ଜଙ୍ଗଲ ଓ ସାତପୁରୁଷର ଭିଟାମାଟି ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ବିପ୍ଳବ କରିଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାର ଯେତେବେଳେ ମାଓନେତା ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡିକୁ ପରିଚିତ କରିଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ମାଧ୍ୟମରେ ମାଓବାଦୀ ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣମାନ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଜେ ମାରାଣ୍ଡି ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କୁ କ୍ଷତର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ କ୍ରୋଧମିଶା ଗଳାରେ କହିଛନ୍ତି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ, କଷଣ, ଦୁର୍ନୀତି, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ବିସ୍ଥାପିତ କରିବାର ପ୍ରତିହିଂସାରୁ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ ପରି ଆତଙ୍କବାଦୀ ସଙ୍ଗଠନମାନ ସୃଷ୍ଟି ।

ନାଟ୍ୟକାର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀଙ୍କ 'କୋକୁଆ' ଏକ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ନାଟକ । ସାରଳା ମହାଭାରତର କୋକୁଆ ରୂପକଳ୍ପକୁ ସେ ଏଠାରେ ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି । ଅବିଶ୍ୱାସ, ସନ୍ଦେହ, ଆତଙ୍କ, ବିଭୀଷିକା, ଅହଂଭାବ, ଶୋଷଣ, କଷଣ, ଦୁର୍ନୀତି, ଅତ୍ୟାଚାର, ଅମାନବିକତା, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆଦିକୁ କୋକୁଆର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରୂପରେଖ ଭାବେ ଚିହ୍ନଟ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ବି ଆମର ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଜୀବନର ପ୍ରତିକ୍ଷଣରେ ଭୟ ଓ ଆତଙ୍କର ବାତାବରଣ ଭିତରେ କାଳାତିପାତ କରୁଛି । ସର୍ବତ୍ର ଅଶାନ୍ତିର ପରିବେଶ । ମଣିଷର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଆବେଗ ଓ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ମୂଲ୍ୟହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ମଣିଷର ଚେତନାରୁ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି ମାନବିକତା ପରି ଈଶ୍ୱରୀୟ ଭାବଧାରା । ତା'ର ସ୍ଥାନ ନେଇଛି ଅର୍ଥ, କ୍ଷମତା ଆଦି ପରିକେତେକ ପାଶବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ପଲ୍ଲୀଠାରୁ ସହର, ପାହାଡ଼ଠାରୁ ଝରଣା ସବୁଠି ତାଣ୍ଡବ ରଚିଛି କୋକୁଆ । ଆଦିବାସୀ ଗାଁ ଧମାଗୁଡ଼ାରେ ମଧ୍ୟ କୋକୁଆର ଭୟ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ନାଟ୍ୟକାର ଦାମ ମାଝୀ, ଶିବୁ ମାଝୀ, ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି, ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ, ଅତନୁ, ଗୌନ୍ତିଆ ଆଦି ପ୍ରମୁଖ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି କୋକୁଆ ରୂପକଳ୍ପର ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି । ଦାମ, ଶିବୁ ଓ ଅଜୟ ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇ ବିସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ହିଂସାର ପନ୍ଥାକୁ ଆପଣାଇଛନ୍ତି ନିଜ ଅଧିକାର ପାଇବାପାଇଁ । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦମାନେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅଜୟ, ଶିବୁ, ଅତନୁ ଓ ଗୌନ୍ତିଆମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ଲୋକଚିତ୍ତର ରୂପାନ୍ତରଣ ଆଣିବା ପାଇଁ । ହିଂସାର ପନ୍ଥାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଚେତନାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାଧ୍ୟମରେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ।

ନାଟ୍ୟକାର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ 'କୋକୁଆ' ନାଟକରେ ମାପଚୁପ କରି ଚରିତ୍ର ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଚରିତ୍ର ଚୟନ କଲାବେଳେ ନାଟ୍ୟକାର ଖୁବ୍ ସଚେତନତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଛନ୍ତି । ଅଭିନବ ନାଟ୍ୟାଙ୍ଗିକର ପ୍ରୟୋଗ କରି ନାଟକର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି । ପୁରାଣର ରୂପକଳ୍ପ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଣିବାବେଳେ ଦାମ ମାଝୀ ଚରିତ୍ରକୁ ସଜାଗ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ବିସ୍ଥାପନ, ନକ୍ସଲବାଦ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସମୟରେ ଶିବୁ ମାଝୀ, ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ପରି ଚରିତ୍ରଙ୍କୁ ପରିବେଶ ଅନୁସାରୀ ହେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି

ଚରିତ୍ର ଦେଇ ନାଟ୍ୟକାର ଚରିତ୍ରଗତ ରୂପାନ୍ତରୀକରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଓ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ନିଜ ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଛି । ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦୀ ପନ୍ଥା ଛାଡ଼ି ଆଶ୍ରମିକ ଜୀବନକୁ ବାଛି ନେଇଛି । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଜଣେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ସଚେତନଶୀଳ ଚରିତ୍ର ଭାବେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଦାମ ମଧ ଜଣେ ସଚେତନଶୀଳ ଚରିତ୍ର । ସେ ନାଟକରେ ପାଗଳ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନାଟ୍ୟକାର ସେହି ଚରିତ୍ର ଦେଇ ପୁରାଣର ରୂପକଳ୍ପକୁ ଅବତାରଣ କରିଛନ୍ତି ନାଟକରେ । ନାଟକର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେହି ଚରିତ୍ରକୁ ଆଣି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ କୋକୁଆର ରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଦାମ ମାଝୀ ମଧ ଜଣେ ବିବର୍ତ୍ତନକାରୀ ଚରିତ୍ର । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇବା ବେସହରା ହୋଇ ସେ ବିପ୍ଲବୀ ସ୍ୱରରେ ନିଜ ଜମି, ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଭିଟାମାଟି ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ସର୍ବତ୍ର ଘୂରିବୁଲିଛି । ନାଟ୍ୟକାର ଏହି ଚରିତ୍ର ପାଖରୁ କଥାବସ୍ତୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶେଷ ମଧ କରିଛନ୍ତି ।

ନାଟ୍ୟକାର ଶତପଥୀ 'କୋକୁଆ' ନାଟକରେ ଚରିତ୍ର ନିମିତ୍ତସଂଳାପ ସଂଯୋଗ କରିବା ସମୟରେ ସଚେତନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦାମ ମାଝୀ ମାଧ୍ୟମରେ ପୁରାଣ ରୂପକଳ୍ପ କୋକୁଆ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିବା ସମୟରେ ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ଆଲଙ୍କାରିକ, ମାର୍ଜିତ ତଥା କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଚାରଧର୍ମୀ ହୋଇଛି । ଯେପରି- "ଦାମ- କୋକୁଆ... ହାଃ... ହାଃ... ସେ କାହାକୁ ଛାଡ଼ିବନି । ଖ୍ୟନ୍‌ଭିନ୍ କରିଦବ... ବିଦାରି ଦେବ... ରକ୍ତ ସାଲୁବାଲୁ କରି ଗିଳିଦେବ । ଜିଭ ଲହଲହ କରି ସେ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି । ସେମାନେ ମାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି । ପଳେଇ ଚାଲ । ପଳେଇ ଚାଲ ସମସ୍ତେ । ଶୁଖି ଯାଉଛି ଝରଣାର ଜଳ । ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି ଶାଳର ଜଙ୍ଗଲ । ପ୍ରଳୟ... ମହାପ୍ରଳୟ ।" (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୧୭) । ସେହିପରି ଶିବୁ ମାଝୀ ଓ ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି ଚରିତ୍ର ଦେଇ ବିପ୍ଳବର ସ୍ୱର ଆଣିଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ନାଟ୍ୟକାର ସାଧାରଣ ସଂଳାପ ନଦେଇ ବିପ୍ଳବୀ ଓ କ୍ରୋଧମିଶା ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ ସଂଳାପ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ- "ଅଜୟ- ହଁ ହଁ... ସେଇ ନକ୍ସଲ ନେତା ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି । ଯିଏ ଆନିହିଲେସନ୍‌ରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଶ୍ରେଣୀଶତ୍ରୁର ବିନାଶ... ନହେଲେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ... ମୃତ୍ୟୁ... । ଢ଼େର୍ ସହିଲେଣି ବଣମୁଲକର ଆଦିବାସୀ... ଭିଟାମାଟି ଗଲା... ଜମିଜମା ଗଲା... ଜଙ୍ଗଲ ଲୁଟ୍ ହେଲା ଅଫିସର୍ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ... କେମିତି... କେମିତି ବଞ୍ଚିବେ ସେମାନେ... ଆଃ... ଜାଣିଚି ମୋ ମୁଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ଦଶ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା... ଧରେଇ ଦିଅ ମୋତେ... ଆରେ ନିଅ... ପୁଞ୍ଜିର ଦଲାଲ ସବୁ... ମାଟି ମା'ର ଦୁସମନ ସବୁ... ।" (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୨୧-୨୨) । ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ ଚରିତ୍ର ରୂପାୟନ କରିବା ସମୟରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସଚେତନଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ନାଟ୍ୟକାର । ଯେପରି- "ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ- ବୁଝିଲ ଅଜୟ, କେବଳ ବିପ୍ଳବ, ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ... ଏ ସବୁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଆଣେନା । ତା'ସହିତ ଆବଶ୍ୟକ ପୁନର୍ଗଠନ । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା । ତମେ ତ ଏଜୁକେଟେଡ଼୍ ଅଜୟ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିବ, ପୃଥିବୀକୁ ସମୟକ୍ରମେ ଆସିଛି ଅନେକ ବାଦ, ବିସମ୍ବାଦ... ମଣିଷର କାନରେ ସେସବୁ ଫୁଙ୍କିଛନ୍ତି କେତେ ମନ୍ତ୍ର.... କେତେ ତତ୍ତ୍ୱ... କିନ୍ତୁ, ସବୁ ବିଫଳ ହେଇଚି । ମଣିଷର ଚିତ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେଇନି । ବଢ଼ିଚି ପାର୍ଥକ୍ୟର ପ୍ରାଚୀର । ଧର୍ମ ନାଁରେ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାଁରେ, ମତବାଦ ନାଁରେ ଲାଗି ରହିଛି ହତ୍ୟା, ରକ୍ତପାତର ବିଭୀଷିକା । ମୋର ଅଭିଯାନ ସେହି ମାନବିକ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ । ଏହାହିଁ ସମୟର ଆହ୍ୱାନ ।" (କୋକୁଆ, ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ପୃ- ୩୩) ।

ନାଟ୍ୟକାର ଶତପଥୀ 'କୋକୁଆ' ନାଟକରେ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦାୟ ଦୁଇଟି ସଙ୍ଗୀତ ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଶୀର୍ଷକ ସଙ୍ଗୀତ- "ଅନ୍ଧାର ଆସେ ରେ ମାଡ଼ି, ଚଉଦିଗେ କାଳରଡ଼ି" ନାଟକର ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷରେ ଉଭୟ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷର ମିଳିତ କଣ୍ଠରେ ସଂଯୋଜିତ କରାଯାଇଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ- "ମାଟି ଆମର ମା' ରେ, ମାଟି ଆମର ମା', ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ପୂଜା ପାଉଛେ, ସବୁରି ଘର ଆମ ଗାଁରେ" ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ନୃତ୍ୟ ସମୟରେ ସମୂହ ସ୍ୱରରେ ଏହି ସଙ୍ଗୀତ ଦିଆଯାଇଛି ।

ନାଟ୍ୟକାର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ 'କୋକୁଆ' ନାଟକରେ ଆଧୁନିକ ମଞ୍ଚଶିଳ୍ପର ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ସ୍କ୍ରିନ୍ ଅପସାରିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ତରାଳରୁ ସାରଳା ମହାଭାରତର କୋକୁଆ ରୂପକଳ୍ପ ସମ୍ପର୍କରେ ଘୋଷଣା ହୋଇଛି । ଏହି ଘୋଷଣାରେ ସାରଳା ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ 'କୋକୁଆ' ଉପାଖ୍ୟାନ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜଜୀବନରେ ସୃଷ୍ଟ ସନ୍ଦେହ, ଅବିଶ୍ୱାସ, ହତ୍ୟା ଓ ବିଭୀଷିକାର ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ଯାହା ଡାକି ଆଣିଥିଲା ଏକ କାଳାନ୍ତରକୁ । ଏହା କିପରି ଆଦିବାସୀ ପଲ୍ଲୀ ଧମାଗୁଡ଼ାରେ ତାଣ୍ଡବ ରଚିଥିଲା ଚରିତ୍ର ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ, ଦାମମାଝୀ, ଶିବୁମାଝୀ, ଅଜୟ ମାରାଣ୍ଡି, ହରେକୃଷ୍ଣ ଗୌନ୍ତିଆ, ଅତନୁ ଆଦି ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟ୍ୟକାର ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଘୋଷଣା ପରେ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରରେ ଆତଙ୍କ ଓ ବିଭୀଷିକାର ରାଗିଣୀ । ପରଦା ଅପସାରିତ ହୋଇସାରିବା ପରେମଞ୍ଚରେ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିବା ନାନା ପ୍ରକାର ଆଧୁନିକ ଆଲୋକର ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ଏବଂ ଏହି

ଆଲୋକର ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କଳା ଛାଇର ନୃତ୍ୟକ୍ରୀଡ଼ାର ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ସେହିପରି ଅଜୟ ଓ ମନିକାର ପ୍ରେମ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନାଟ୍ୟକାର ଏଠାରେ ଉତ୍‌ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ପରିବେଶକୁ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କରିବା ପାଇଁ ନାଟ୍ୟକାର ଏଠାରେ ଆଦିବାସୀ ନୃତ୍ୟସଙ୍ଗୀତର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ମାଦଳ ସହ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଝଙ୍କାର ମନ ମତାଣିଆ ଭାବରେ ପରିବେଶକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଛି । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ନୃତ୍ୟଗୀତରେ ପ୍ରେମୀଯୁଗଳ ଅଜୟ ଓ ମନିକାର ଯୋଗଦାନ ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶକ ମନକୁ ଆନନ୍ଦିତ କରିଛି । ନାଟକର ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ବିଶେଷକରି ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କ ଆଶ୍ରମିକ ପରିବେଶର ଦୃଶ୍ୟ, ଜଙ୍ଗଲ ପରିବେଶ ଓ ନକ୍ସଲ କ୍ୟାମ୍ପର ଦୃଶ୍ୟ, ପାହାଡ଼ି ଝରଣାର ପରିବେଶ, ପୋଲିସ୍ ଓ ନକ୍ସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ଦୃଶ୍ୟ, ବିସ୍ଥାପିତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ପରିବେଶର ଦୃଶ୍ୟ, ପୁରାଣର କୋକୁଆ ରୂପକଳ୍ପ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଣିବା ସମୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପରିବେଶ ଆଦିର ଦୃଶ୍ୟରେ ନାଟ୍ୟକାର ଖୁବ୍ କୌଶଳ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପରିବେଶ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରସଙ୍ଗାନୁକୂଳ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧାଇବା ପାଇଁ ନାଟ୍ୟକାର ଅଧ୍ୟବସାୟ କରିଛନ୍ତି ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜ ସମସ୍ୟା ବହୁଳ । ଏହି ସମସ୍ୟା ଆଦିବାସୀ ସମାଜର ପ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସାଜିଛି । ସମାଜର ପୁଞ୍ଜିଲାଲମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଶୋଷଣ ଓ କଷଣର ମାନସିକ ଚିନ୍ତା ତାକୁ ପଙ୍ଗୁ କରିଛି । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରୁଛି । ଜୀବନକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଛି । ଜୀଅଁନ୍ତା ଅବସ୍ଥାରେ ଘାତକ ଜୀବନକୁ ପାଇ ସମାଜର ମାନଦଣ୍ଡ ସହ ସମୀକରଣ କରିଛି । ପୁଣି ମନରେ ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ସଞ୍ଚୟ କରି ଜୀବନର ମାର୍ଗ ବଦଳାଇ ଦେଇଛି । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ତା'ର ସରଳ ଜୀବନଧାରାକୁ ଜଟିଳତା ଭିତରକୁ ନେଇଯାଇଛି । ଅହିଂସା ପଥ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ହିଂସା ପଥର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇଛି । କୌଣସି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ମଣିଷର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ତା'ର ଚେତନାର ରୂପାନ୍ତରଣ ଘଟିଛି । ହିଂସା କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଆଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେ ବିଚାରିଛି । ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଚେତନାର ରୂପାନ୍ତରଣ ଏକମାତ୍ର ମହୌଷଧି ବୋଲି ମନେ ବିଚାର କରି ତା'ର ଚିରନ୍ତନ ତାକୁ ସାର୍ବକାଳିକ କରିଛି । ମାନସିକତା ବଦଳି ଯାଇଛି । ବଦଳି ଯାଇଛି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ପନ୍ଥା ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ସାହୁ, ନାରାୟଣ, ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ, ୨୦୧୭ ।

୨. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ପ୍ରଥମ ଭାଗ), ଏସ୍.ବି. ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ, ୨୦୦୩ ।

❖ ❖ ❖